

יומא מה

משה שווערד

1. ספר איזהו מקומן

א"ר חסדא שבעה זהבים הן וכו' - השיח
יצחק מפרש דר"ח בא להשיענו דאל
תפרש טעמא דר' מנחם במשנתנו דהיום
זהב אדום מפני שהוא יותר חשוב, דאדרכה
זהב סגור חשיב טפי, אלא טעמו מפני
שדומה לדם הפרים ומבטל קטרוג מעשה
העגל.
אולם התוי"ט והגבורת ארי נקטו דזהב אדום
הוא החשוב שבהן, דכל המאוחר בחשבון
חשוב יותר, וא"צ טעמא מפני שדומה לדם
הפרים.
ובספר משמר הלוי (סי' קל. ט.) כתב בשם
הר"ת בן מנחם הגר"י, דנפק"מ לכלי שרת
שהן מזהב, דאם באו להחליפם, יהא כזה
ענין מעלין בקדש ואין מורדין לעשותן
מזהב פחות חשרב.

2. ספר בניהו בן יהודע על יומא דף מד/ב

אמר רב חסדא שבעה זהבים הם. נראה לי בס"ד הטעם שהם שבעה מינים כי הזהב הוא סוד הגבורות וידוע מה שאמר רבינו האר"י ז"ל שהגבורות הם חמשה ויש בהם בחינת התפשטות וביחוד כללות דהיינו כי החמשה גבורות מתפשטים בחסד גבורה תפארת נצח והוד בסוד התפשטות וביסוד הוא כללות כל החמשה גבורות ובמלכות כללות דכללות. נמצא סוד ההתפשטות הוא בחמשה וסוד הכללות הוא בשתי ספירות יסוד ומלכות וזה נרמז באותיות זהב שהוא אות ז' קאי על ההתפשטות והכללות שהוא בשבעה ספירות ואות ה"א כנגד התפשטות לבדה ואות ב' כנגד ההתכללות לבדה ולכן שבעה זהבים הם כנגד שבעה ספירות של התפשטות והתכללות:

3. ספר בניהו בן יהודע על יומא דף מה/א

בכל יום היה זהב ירוק והיום אדום והיינו זהב פרוים. מקשים למה ביום הכפורים יהיה דומה לדם פרים והלא זהב סגור הוא יקר יותר. ונראה לי בס"ד כי זה היום נקרא יום הכפורים וכמו שאמר הפסוק באמור [כ"ג כ"ז] אך בעשור לחודש השביעי הזה יום הכפורים הוא מקרא קודש יהיה לכם ונקרא כפורים מלא בוא"ו, ואם תסיר כ"ו מן כפורים ישאר פרים, והוא כי אותיות פרים מורים על הדין כי מנצפ"ך הוא פ"ר דינים והם כפולים הרי הם פרים לשון רבים, ויתמתקן על ידי העבודה שעושים אותו היום לשם ה' וכמו שנאמר [ויקרא ט"ז ל'] כי ביום הזה יכפר עליכם וכו' לפני ה' תטהרו כלומר כל עבודתכם תהיה בקדושת המחשבה שהיא לפני ה' גם תכוננו לשם ה' ואז תטהרו שתושלם כפרה שלכם במיתוק הדינים שיתחברו אותיות כ"ו שהם מספר שם הוי"ה עם אותיות פרים שמורים על הדין ובוזה יהיה אצלכם צירוף כפורים לטהר אתכם. ולכן עושים הזהב של אותו היום דומה לדם הפרים להורות שצריכין היום הזה להשלים ולתקן אותיות פרים לעשותם כפורים על ידי הכונה שתהיה לשם ה' שהוא מספר כ"ו. או יובן בס"ד הטעם שעושים את המחיתה מזהב הדומה לדם הפרים לרמוז לו שצריך אחר הקטרת הקטורת בפנים להוות גם כן בפנים מדם הפר תחלה שאם שינה והזה מדם השעיר תחלה עבודתו פסולה:

4. סדר תפלה - נוסח ספרד - סדר קרבנות

תנו רבנן פטום הקטרת כיצד שלש מאות וששים ושמונה מנים היו בה. שלש מאות וששים וחמשה כמנין ימות החמה. מנה לכל יום. פרס בשחרית ופרס בין הערבים. ושלישה מנים יתרים שמהם מכניס כהן גדול מלא חפניו ביום הכפורים. ומחזירן למכתשת בערב יום הכפורים. ושוחקן יפה יפה כדי שתהא דקה מן הדקה:

5. שו"ת רדב"ז חלק ד סימן להשו"ת רדב"ז חלק ד סימן לה

(אלף קט) שאלה על ברייתא זו שאנו רגילין לומר פטום הקטרת כיצד כ"ו דקשיא בה טובא דקתני וז' שהיה מוסיף בה כ"ג ולשון מוסיף לא שייך אלא אם יש שם קודם ואי יוסיף בה קאי אשעת הפטום הכי איבעי ליה למיתני ומחזירן למכתשת בערב יוה"כ וכ"ג נוטל ממנו וכו' ותו דמלא חפניו הוא קרוב לפרס דהא תני בר קפרא אחת לששים או לשבעים שנה היתה באה של שירים לחצאין ולמה היו ג' מנים יתרים לצורך מלא חפניו של כ"ג. ותו כדי לקיים בה מצות דקה מן הדקה והא הוי טעמא למחזירן למכתשת והכי הו"ל למתני ומחזירן למכתשת כדי לקיים בה מצות דקה וכו' ונוטל ממנה מלא חפניו:

תשובה צריכין אתם לדעת כי ברייתא זו אינה שנויה בשום מקום בלשון זה אלא מסדרי התפלות חברוה מפסקי ברייתות שנויות בכריתות והתם לא קשיא כלל תעיינו שם. ומ"מ לא גרסינן הכא ומחזירן למכתשת כו' אלא ה"ג וז' שהיה מוסיף בה כ"ג בעיה"כ מחזיר למכתשת/ מחזירן למכתשת/ ונוטל ממנו מלא חפניו כדי לקיים בה מצות דקה כו' ונותן טעם לב' הדברים

שמחזירים למכתשת כדי שתהא דקה מן הדקה ונוטל ממנה מלא חפניו כדי שתהיה נטילתה מדקה מן הדקה דבעינן ממנה ולא כולה ולכך היו ג' מנים שאפי' הגדול שבאדם לא יוכל לחפון את הכל בפעם אחת והכל לפי מה שהוא אדם ולבינוני היה שיעורו פרס או יותר מעט ומכל השנים לא היה שם מותר כשתחשוב שנים מעבורות ופשוטות וזולת מותר החפנים של יוה"כ והכל לפי החפנים וממנה היה מותר לששים או לשבעים שנה ואז היו מפטמין להצאין וכן כתב רש"י ז"ל בריש כריתות. ואם תאמר והלא כל מותר הששים שנה אינו כי אם ק"פ מנה ומחצה הקטר הוא קפ"ד כ"ש כשתסלק פרס בכל יוה"כ לחפינת כהן גדול שהם שלשים מנה לששים שנה. וי"ל שהרי היה שם מותר ס' רבעי קבין של מלח סדומית רובע לכל שנה שהרי שס"ח מנים היו מסמני הקטרת וכן כתב רש"י ז"ל התם ומה שהיה מתפרז בשעת שחיקה דא"א בלא"ה אפילו לבקיאין ורזיזין הכרעות המשקלות היו שם ומלא רובע הקב כנ"ל:

6. הגרי"ז על מסכת כריתות דף ו ע/ב

בגמ' ושלש מנין יתירין וכו' נותן אותה למכתשת בערב יום הכיפורים ושוחקן יפה יפה כדי שתהא דקה מן הדקה, הך דקה מן הדקה נראה דאינו דין בחפצא, דהא אין שיעור לא לדקה ולא לדקה מן הדקה, ורק דהיא מצות שחיקה שניה, [ושאלתי אם בשחיקה זו ליכא דין עשיית קטורת עלה דהא כבר נעשית הקטורת ורק דהיא מצוות שחיקה בעלמא, או דמ"מ דין עשיית קטורת עלה, ונפק"מ לענין דצריך עשיה בקודש, ואמר שיש להסתפק]:

7. שפת אמת מסכת יומא דף מה עמוד א

בגמ' ת"ר דקה מה ת"ל כו' קשה דילמא אצטריך לעיכובא דאי לאו דתנא בי' קרא הו"א שאינו אלא למצוה כיון דלא שנה עליו הכ' לעכב, [דאי לאו דכתי' כאן דקה גם ביו"כ לא הו"א מעכב דמאי דכתי' חוקה לא קאי אלא על הדברים האמורים בפרשה זו אבל השתא דכתי' דקה ביו"כ אפשר דגם בקטורת של שאר ימות השנה מעכב כמ"ש המל"מ (פ"ב מה' כה"מ ה"ג) גבי מעלה עשן דילפינן מקטורת דיוה"כ ע"ש] ואולי יש איזה עיכוב אחר על זה, [איברא דלפמ"ש התוס' בשבועות (י"ד) ד"ה שנה דסברא הוא לדרוש קרא יתירא למצוה מקודם דנדרוש לעכב לק"מ אבל לקמן (נ"א ב) בתו"י ובריטב"א משמע דלא ס"ל כן]:

8. הערות מהרב אלישיב

ת"ר דקה מה ת"ל והלא כבר נאמר וכו' והקשו בזה המפרשים והא בקדשים קיי"ל דבעינן ביה שנה בה הכתוב לעכב וא"כ הי"נ נימא דשנה בו הכתוב לעכב ובל"ז הוה אמינא דדקה הוה רק למצוה או דכל השנה למצוה הוא וכיזה"כ לעכב. אבל מהי"ת נרבה מיניה דדקה מן הדקה.

✓ והנה בקרא כתיב ממולח טהור קודם ופרש"י עה"ת [שמות ל לה] ממולח כתרומו מערב שיערב שחיקתן יפה יפה זה עם זה. ולפ"ז נראה דלמצוה שיהא דקה כבר ידעינן מהא דממולח, דליכא ערובו יפה אלא אם יהיה דקה וא"כ דכתיב השתא בפירוש דקה הוה כבר שנה עליו הכתוב לעכב. וא"כ איכא יתורא דקרא למימר דכיה"כ בעינן דקה מן הדקה.

ונראה עוד דמסתברא הא דבעינן כיה"כ דקה מן הדקה אינו אלא בקטורת המחודש שנחודש באותו יום דהיינו קטורת דלפני ולפנים אבל קטורת של כל יום הי"נ דכיה"כ לא בעי דקה מן הדקה. [א.ה. ועיין גבר"א, בהא דהיום מוסיף מלא חפניו].

9. ספר אגלי טל - מלאכת טוחן אות טו

שהי' מחותך דק דק וכו'. הנה סילקא שהיה מחותך דק דק וכתשו בשבת לפי פי' הר"ה והערך המובא לעיל סק"ז פשיטא דחייב מאחר דחתיכתו לאו היינו טחינתו וא"כ עוד לא הו' נעשה בו מלאכת טחינה כלל. אך לרוב הפוסקים דחייב על חתיכתו אף דכתיבתו טוב לו יותר. יש לומר דדומה לנתבשל כמאכל ב"ד דשוב אין חייבין על בישולו. ויש לומר להיפך דכיון שתחילה לא הו' בו רק תולדה לטוחן והשתא נעשה בו טחינה ממש יתחייב. וכדמות ראי' לזה מרמב"ם פ"א [ה"ב] מהל' יו"ט דבונה ביו"ט לוקה משום דבונה אינה באוכל נפש לעולם ואין לומר בו מתוך ואף דמגבן בשבת חייב משום בונה וביו"ט מותר לכתחילה מה"ת. וצ"ל להרמב"ם דלא אמרינן מתוך מתולדה לאב דהאב לא הותר. וה"נ אב מלאכת טוחן מעולם לא הו' בו. ועמ"ש בביאור מלאכת מבעיר [סי' ע' אות ד'] בהא דפסחים ה'. גבי מצינו להבערה שהוא אב מלאכה וצ"ע. אבל הכותש סממניו במכתשת ובא אחר וחזר וכתשו עד שיהי' דקה מן הדקה נראה לי שפטור דזה דומה לבישול כמאכל ב"ד דשוב אין חייב על בישולו. והא דקטורת של יוה"כ שמחזירין למכתשת בעיוה"כ כדי שתהי' דקה מן הדקה. ואלמלא שהי' חייב מלאכה דאורייתא בדבר מסתמא הו' כותשין ביה"כ עצמו כדי שלא יפיג ריחה [ובכריתות ו' ע"ב] שהי' מקפידין על הפגת הריח] ולא הו' חוששין על שבות דאין שבות במקדש אלא ודאי משמע לכאורה דמלאכה דאורייתא יש בדבר. התם היינו טעמא דאין חייב טחינה לעולם רק כשנתחן כ"כ עד שראוי לדבר הצריך לו. והכותש לקטורת יוה"כ אינו חייב עד שיהי' דקה מן הדקה כיון דכתיב בקרא דקה וביומא מ"ה. מה תלמוד לומר דקה והלא כבר נאמר ושחקת ממנה דק אלא להביא [לפני ולפנים] דקה מן הדקה וגבי יוה"כ כתיב חוקה לעכב כל דבר הנאמר בפרשה. וכ"ז שאינה דקה מן הדקה אינה מוכשרת כלל לעבודת יוה"כ ולא חשוב טחינה מקמי הכי. ממילא השוחקן כדי שתהי' דקה מן הדקה היא היא טחינתו וחייב:

- ב' חידושים: (א) דאינו חייב עד שטוחן לשיעור דקה מן הדקה, (ב) דחייב כשטוחן לשיעור דקה מן הדקה אע"פ שכבר נטחן, דאינה ראויה בכלל על ידי טחינה ראשונה, ולכן חייב כשטוחן לשיעור דקה מן הדקה, דע"י טחינה שניה ראויה

10. תוספות ישנים מסכת יומא דף מה עמוד א

היום עולין באמצע. כהן ראש בית אב וסגן שעולין עם כהן גדול או שאר כהנים לסייעו להפך בצנורא או שום צורך:

11. רש"י מסכת יומא דף מה עמוד א

שמוסיפין לכו ביום - ליטול ממנה גחלים לקטורת של לפני ולפנים, אבל קטורת של מזבח הפנימי - הרי הוא כקטורת של כל השנה.

12. רמב"ם יד החזקה - הלכות עבודת יוהכ"פ פרק ב

(ה) בכל יום כהן גדול מקדש ידיו ורגליו מן הכיור כשאר הכהנים והיום מקדש מקיתון של זהב משום כבודו בכל יום הכהנים עולים במזרחו של כבש ויורדין במערבו והיום עולים באמצע ויורדין באמצע לפני כהן גדול כדי להדרו בכל יום מי שזכה במחטה חותה במחטה של כסף ומערה האש למחטה של זהב והיום חותה כהן גדול במחטה של זהב ובה נכנס להיכל שלא ליגעו בתוספת עבודה וכן מחטה של כל יום מחזקת ארבעה קבין ושל היום שלשה קבין ובכל יום היתה כבידה והיום קלה ובכל יום ידה קצרה והיום ארוכה כדי להקל על כהן גדול שלא ייגע בכל יום ויום היו על המזבח שלש מערכות של אש והיום היו שם ארבע מוסיפין מערכה כדי להדר המזבח ולעטרן:

• עיין לקמן # 25

13. רש"י מסכת יומא דף מה עמוד א

של קיום האש - שאם אין אש של מערכה גדולה מתגבר - מוסיפין עליו מזה.

14. רמב"ם יד החזקה - הלכות תמידין ומוסיפין פרק ב

(ד) שלש מערכות של אש עושין בראש המזבח בכל יום ראשונה מערכה גדולה שעליה מקריבין התמיד עם שאר הקרבנות שניה בצדה קטנה שממנה לוקחין אש במחטה להקטיר קטורת בכל יום שלישית אין עליה כלום אלא לקיים מצות האש שנאמר אש תמיד תוקד:

15. רש"י מסכת יומא דף מה עמוד א

רש"י ד"ה של קיום האש. שאם כו'. ל"י מדוע לא פי' כפשטיה דגזה"כ הוא שיהיה אש תמיד על המזבח והיה לזה מערכה בפ"ע. ומערכה גדולה אם לא היה צורך בה להקטיר מניחין אותה עד שיכלו האש והעצים ותכבה מאליה. ואם נצרך להקטיר ורואים שהאש הולך וכלה מוסיפין עליה עצים כדלעיל בר"פ:

16. ספר החינוך מצוה קלב: מצות הדלקת אש על המזבח בכל יום

(א) להבעיר אש על המזבח בכל יום תמיד, שנאמר [ויקרא ו', ו'] אש תמיד תוקד על המזבח, ובא הפירוש של תמיד, כלומר להשים בו עצים בבקר ובין הערבים, ובביאור אמרו זכרונם לברכה [יומא כ"א ע"ב] אע"פ שהאש יורד מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט.

ואל יקשה עליך לאמר מה היא מצוה זו, והלא עכ"פ היה להם להבעיר אש לצורך הקרבן שנתחייבו להקריב, ובלא אש אי אפשר. כי מצוה זו בפני עצמה היא, כי מלבד אש הצריך לקרבן היו בוערים אש במזבח למצוה זו, וכמו שדרשו זכרונם לברכה [שם מ"ה ע"א] שלש מערכות של אש מן הכתובים, כמו שנכתוב בדינין של מצוה זו.

משרשי המצוה, הקדמה, ידוע הדבר בינינו ואצל כל חכם כי ניסים גדולים אשר יעשה הא-ל אל בני אדם בטובו הגדול לעולם יעשה דרך סתר, ונראים הענינים נעשים קצת כאילו הם בדרכי הטבע ממש או בקרוב לטבע, כי גם בנס קריעת ים סוף, שהיה נס מפורסם, כתוב שם [שמות י"ד, כ"א] ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה וישם את הים לחרבה ויבקעו המים, והמשכילים יבינו כי ענין סתר זה למעלת האדון ושפלות המקבל.

ומזה הענין ציונו להבעיר אש במזבח, אע"פ ששם יורד אש מן השמים, כדי להסתיר הנס. לפי הדומה שהאש היורדת לא היתה נראית בירידתה, מן הטעם שאמרנו, חוץ מיום שמיני של מילואים [ויקרא ט', כ"ד] ושל גדעון [שופטים ו', כ"א] ומנוח [שם י"ג, כ'] שהיתה נראית.

ועדיין אנו צריכין לומר מהו ענין המצוה להדליק אש על המזבח מלבד האש הצריך שם לקרבן. ונראה על צד הפשט שהוא כענין מה שכתבנו במצות לחם הפנים, שהאדם מתברך לפי מעשיו שהוא עוסק בהם לרצון בוראו, ועל זה הדרך אמרנו שהברכה מצויה בכל לחם חול מתוך עסקינו במצוה בלחם קודש, כאילו תאמר על דרך משל שהברכה תתפשט במינה. וכמו כן הוא עסק המצוה באש בכל יום שיתברך האדם בענין האש שבו.

ומהו אש זה, הוא הטבע שבאדם, כי מן הארבעה יסודות שבאדם הוא אש והוא ראש לארבעתו, כי בו יתחזק האדם ויתנועע ויפעל, ועל כן צריכה הברכה בו יותר. וענין הברכה הוא שלימות, כלומר דבר שאין בו חסרון ולא מותר, וכן האש שבאדם צריך לברכה זו שיהא ממנו באדם מה שצריך אליו, לא פחות כי יחלש כוחו, ולא יותר כי ישרף בו, כדרך בני אדם שמתים בתוספת האש בהם יותר מדי והוא הקדחת. ובני אהרן הוסיפו באש מבלי שנצטוו [ויקרא י', א'], ונוסף גם בהם אש ונשרפו [שם, שם ב'], כי לפי פעולת בני אדם יבואו ענשיו או תנוח ברכת ה' בו.

מדיני המצוה, מה שאמרנו זכרונם לברכה [שם כ"א ע"ב] אע"פ שהאש ירדה מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט, שנאמר [שם א', ז'] ונתנו בני אהרן כהן אש וגו'. ובבקר היו עורכין עצים ועושים בראש המזבח מערכה גדולה של עצים, שנאמר [שם ו', ה'] ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר. ומלבד העצים הערוכים על המערכה מצוה על

הכהן לעלות למזבח בשני גזירין של עץ, שנאמר [שם] ובער עליה הכהן עצים, ומיעוט עצים שנים. וכן מוסיפים גם כן שני גזירין עם תמיד של בין הערבים ומעלין אותם שני כהנים, שנאמר [שם א', ז'] וערכו, ושל שחר כהן אחד. ושלש מערכות של אש היו עושים במזבח בכל יום, הראשונה גדולה, שעליה מקריבין התמיד עם שאר קרבנות, שניה בצדה קטנה ממנה, שממנה לוקחין אש במחתה להקטיר קטורת בכל יום, ומערכה שלישית אין עליה כלום, אלא לקיים מצות האש, שנאמר [שם ו', ו'] אש תמיד תוקד וגו'. ושלשה כתובים בענין שהם מורים על שלש מערכות אלה כמו שלמדנו מפי השמועה, שאמרו זכרונם לברכה [שם מ"ה ע"ב] על מוקדה [שם ב'] זו מערכה גדולה, ואש המזבח תוקד בו [שם] זה מערכה שניה של קטורת, והאש על המזבח תוקד בו [שם ה'] זה מערכה שלישית של קיום האש. ויתר פרטיה מבוארים בפרק ד' מיומא ושני מתמיד. ונוהגת בזמן הבית בזכרי כהונה, ואם לא הבעירו הכהנים מערכה שלישית במזבח, **ביטלו מצות עשה זו.**

17. תוספות מסכת יומא דף מה עמוד א

רבי יוסי אומר בכל יום ג' והיום ד' ... **והקשה רבי אלחנן במזבח הנחשת שלא היה מקום מערכה אלא אמה כדאמר בפרק קדשי קדשים (דף ס:) ואמרינן נמי התם גזירין שעשה משה ארכן ורחבן אמה א"כ כל הני מערכות היכא הוּ קיימי [1] וצריך לומר באמה של הילוך רגלי הכהנים והיו מסבבין המערכה גדולה עד הני מערכות.**

18. שפת אמת מסכת יומא דף מה עמוד א

בתוס' ד"ה ר"י כו' והקשה ר' אלחנן כו' כל הני מערכות היכא הוּ כו' [2] ואפ"ל דהנהו המערכות א"צ להיות ביחד דמערכה של קטרת י"ל שלא ה' אלא קודם הנחת ה' גזירים [שה' ארכן אמה, כדמשמע בפ' רש"י בזבחים שם דדוקא הני ב' גזרי עצים דבקר ודביה"ע היו ארוכין אמה] ואחר שהקטירו הקטורת קודם הקטרת האיברים היו מעלין ה' גזירים על המערכה הגדולה ואז א"צ תו למערכה דקטורת, ואחר שכבר נשרפו ונתמעטו הגזירים מארכן ורחבן סידר מערכה של קיום האש, [3] עוד אפ"ל דהא דאמרי' התם בזבחים דגזירין של משה היו אמה על אמה היינו לומר שלא היו ארוכין ורחבין יותר מאמה כדי שלא יצאו מהמערכה ע"ש בגמ', אבל אה"נ דהיו קצרין ודקין טובא, מיהו גוף הענין דכל המערכה לא ה' אלא אמה על אמה קשה להבין איך הקריבו עלי' כמה בהמות על שיעור מועט כזה וגם גבי שלמה דכתי' אלף עולות יעלה וכת' כי מזבח הנחושת וגו' קטן מהכיל, והלא אפי' עשרה עולות א"י אמה על אמה להכיל, [אכן ברש"י בזבחים (נ"ט ב) משמע שהי' מספיק אמה על אמה משום דאש של שמים היתה ממחרת לאכול ע"ש]:

19. הערות מהרב אלישיב

ואחת לאיברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב. ומבואר בגמ' דה"נ ביה"כ היו עושים כן ורק היו מוסיפים עוד אחת. ולכאורה קשה טובא הא אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב היאך יקריבנו ביה"כ וכי חלבי חול קריבים ביה"כ, ואת"ל דאיירי שחל יוה"כ במוצ"ש הא בזה נמי נחלקו ר"ע ור' ישמעאל בשבת [קטו], אי חלבי שבת קריבים ביה"כ והכא סתמא הוה אליבא דכו"ע.

✓ וצ"ל דדוקא התם [בשבת קטו] אסור משום דעריין לא העלם ע"ג המזבח משא"כ הכא איירי דכבר העלם על המזבח קודם שבת ויוה"כ ומשלה בהם האור דהוה כבר לחמה של מזבח והוה כקרבנות היום עצמו דככה"ג עושה להם מערכה בפני"ע.

20. תוספות מסכת יומא דף מה עמוד ב

סודרן על גבי כבש או על גבי סובב - אבל על גבי יסוד לא דא"כ היה נפסל בלינה אם ירד אבל סובב שהוא מחצי המזבח ולמעלה הרי הוא כמזבח ואין לינה מועלת בראשו של מזבח וכן כבש ריב"א ועוד אפשר דאיסור יש להורידו מן המזבח אבל כשסודרן על הסובב והכבש לא מיקרי ירידה.

21. שפת אמת מסכת יומא דף מה עמוד ב

בתוס' ד"ה סודרן כו' אבל ע"ג יסוד לא כו' ועוד אפשר כו', יש לעיין אי כוונת התוס' במ"ש 'ועוד אפשר' לדחות דבריהם הראשונים דאפי' כשהורידן ליסוד מ"מ אכתי לא נפסלו דהוי כמו ראשו של מזבח, או דמילתא בפ"ע כתבו דאיכא איסור להורידן:

22. תוספות מסכת יומא דף מה עמוד ב

תמיד שאמרתי לך לא תהא אלא על מזבח החיצון - **תימה לי א"כ ניבעי לה מערכה בפני עצמה כי היכי דמצרכינן מערכה לקטורת בפני עצמה וא"כ נפישוי להו מערכות [1] וי"ל כיון דלא היה צריך ליקח שום גחלים למנורה אלא להדליק הפתילות בעלמא לא מסתבר שיעשו בשביל זה מערכה ולא מסרן הכתוב אלא לחכמים [2] ועוד י"ל מדכתיב תמיד ש"מ שמדליקין אותה מאש הדולקת תמיד והיינו ממערכה גדולה דאי עבדינן לה מערכה בפני עצמה מאי איצטריך שתהא דולקת תמיד.**

23. שפת אמת מסכת יומא דף מה עמוד ב

בד"ה תמיד כו' תמוה לי א"כ ניבעי לה מערכה בפ"ע כו', [3] אפ"ל כיון דבאמת כשהיו זכאין הי' נר מערבי דולק ולא הדליקו כלל ממזבח רק כשמצאו שכבה כדאיתא במשנה א"כ אין סברא שיצוה הכתוב לסדר מערכה להכין עצמו שלא להיות כזכאין. והנה ראיתי בפ"י הראב"ד בתו"כ שכ' דאפשר שאפ"י בשעת הנס אחר שהדליק הנרות מנר מערבי הישן הטיבו והדליקו אותו ממזבח החיצון ע"ש. והוא תמוה בעיני דהא ברפ"ב דשבת דמדלייק הגמ' מהדלקת המנורה דמדליקין מנר לנר מוכח בהדיא דהדליק הנר המערבי החדש משאר הנרות לפי' התוס' שם, ולפי' רש"י שם הדליקו נר מערבי החדש מן הישן ואח"כ הדליקו בו את כולו אבל לפי' הראב"ד דאחר שהדליק הנרות מן הישן הדליק החדש מאש המזבח א"א להלום כלל סוגית הגמ' שם דא"כ איך מוכח דמדליקין מנר לנר [דאילו ממה שהדליקו מנר מערבי הישן אין להוכיח דמדליקין מנר לנר כיון דכבר עברה מצותו ע"ש] וצ"ע [וגם הראב"ד עצמו כ' בה' תו"מ (פ"ג הי"ג) דהיכא דאפשר להדליק הנר מערבי מינ' ובי' טפי עדיף מלהדליקו ממזבח העולה ע"ש]:

24. הערות מהרב אלישיב

אש תמיד שאמרתי לך לא תהא אלא בראשו של מזבח. והקשו התוס' ותימה לי א"כ ניבעי לה מערכה בפני"ע כי היכי דמצריכין מערכה לקטורת בפני"ע וא"כ נפישו להו מערכות. עיי"ש.

וכתב השפ"א דאפשר לישב תמיהה זו דהרי בזמן שמעון הצדיק ועוד זמנים שהיו עושים רצונו של מקום היה נר מערבי דולק תמיד, וא"כ שהיה נר מערבי שדולק הרי היו מדליקין ממנו א"כ כיון דלכתחילה היה רצוי שיחיה בכח"ג דזה מראה שמרצים להקב"ה ובכח"ג לא היו צריכים לעשות מערכה. א"כ לכתחילה [אפילו כשכבר היו צריכים לזה] לא היו הולכים לעשות מערכה בשביל זה שזה מראה ולוול שאינם מצפים לתקופה בו לא יהיו צריכים לאש המערכה. ואין מתחשבין באפשרות שיהא נס.

והנה כל דבריו שייך לאומרו לרעת הראב"ד [פ"ג מתמיד הי"ג] דפליג אהרמב"ם וס"ל דנר מערבי שכבה היה מדליקו מנר אחד של המנורה שעדיין דולק דאדלוקי מיניה וביה טפי עדיף וא"כ אע"פ שכל יום היה צריך להטיב גם נר המערבי נמצא דהיה מכבן מ"מ היה נר אחר דולק וממנו היה מדליק נמצא דבשעת הנס בזמן שמעון הצדיק לא היו צריכים כלל לאש המערכה ולא עבדו מערכה לזה כדאי.

אמנם לרעת הרמב"ם שם דס"ל דנר מערבי שכבה אין מדליקין אותו אחר דישנו אלא ממזבח החיצון. הרי דס"ל דאפילו שאר נרות דולקים לא חשיבי מידי ובעי שיקח אש ממערכה דוקא. א"כ לא משכחת לה גזנא אפילו בזמן שמעון הצדיק שלא היו זקוקים לאש המערכה דהרי כל יום היו מטיבים גם את הנר המערבי א"כ לאחר שיכבדו שוב כפי שדליקו מאש המערכה דוקא נמצא דכל יום היו זקוקים לאש המערכה אפילו בשעת הנס, נמצא כל דברי השפ"א עולים אליבא דהראב"ד דוקא ולא לפי הרמב"ם ולפלא שלא כתב השפ"א לכאור זה, וא"כ אליבא דהרמב"ם עדיין תקשה אמאי לא עביד מערכה למנורה בפני"ע צדיק ליתרוך התוס'.

עוד קשה לרבינו. וכל דבריו מישך שייכא לאתו לאתו שכתב הדליקו המנורה פעם אחת א"כ שוב בזמן הנס לא צריך לאש המערכה דהיו מדליקים מיניה וביה דהרי נר מערבי דולק תמיד עד שעת הטבה ואז כבר מדליק האחרות אבל עדיין תקשה דלהחליקה ראשונה והיינו לחינוך המנורה שיצטרפו מערכה שפמנו ידליק המנורה. ולא שייך שם שום טעם אלא שיקח אש מהמערכה וא"כ שיעשה מערכה בפני"ע. ולא תקשה דמי"מ לא הנה קבוע וכי נעשה מערכה פעם אחת. לא קשיא מידי דגם למ"ד דהיו עושים מערכה לאברים ופרידים שלא נתעבלו מבערב לא היו עושים זאת כל יום אלא לעת שנשתירו. וא"כ קשיית התוס' קמה וגם נצבנה צדיק עדיין ליתרוך התוס'.

25. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן לב (אות ג)

ומערכה שניה של קטורת מסדרין מערבה משוך מן הקרן ד' אמות כדאמרינן בתמיד (כ"ט.) והנה אמרינן ביומא (מ"ה ע"ב) דלכ"ע היתה מערכה יתירה ביוה"כ למחתה ומפקינן לה התם מקראי ויש לעיין למ"ד כולו מזבח בצפון קאי בזבחים (נ"ח.) היכא עביד לה להאי מערכה דהא האי מערכה שנוטל ממנה המחיתה ביוה"כ צריכה להיות במערב וכנגד הפתח כדאמרינן ביומא (מ"ה ע"ב) ואע"ג דאמרינן שם דמהאי גיסא ומהאי גיסא נמי כשר אך לכתחילה בעינן כנגד הפתח ע"ש וכיון דמערכה שניה של קטורת מסדרין במערב משוך מן הקרן ד' אמות ואמרינן בזבחים (נ"ח ע"ב) הטעם משום דכולא מזבח בצפון קאי וליכא ממקום המערכה כנגד הפתח רק אמה אחת וע"כ שם היה צריך לסדר משום דמערכה שניה של קטורת ג"כ צריך שיהא כנגד הפתח ע"ש [והאי ד' אמות משוך מן הקרן הם אמה יסוד אמה סובב ואמה קרנות ואמה מקום הילוך רגלי הכהנים ע"ש] וא"כ כיון שמקום המערכה במערב לא היתה שם רק אמה כנגד הפתח איך אפשר לסדר שם ב' מערכות שהם מערכה שניה של קטורת שהיה עושה בכל יום וגם המערכה של יוה"כ הא עצי המערכה היו אמה על אמה דבהנך ד' אמות של אמה יסוד וסובב וקרנות ומקום הילוך רגלי הכהנים לא היה אפשר לסדר כמ"ש רש"י ז"ל בזבחים שם ואפשר היה לומר נהי באורך המערכה לא היה שם אלא אמה כנגד הפתח מ"מ ברוחב המזבח היה אפשר לסדר עוד מערכה אך להראב"ד ז"ל דס"ל דהתפוח היה טבלא של כ"ב על כ"ב וכל רוחב מקום המערכה לא היה רק אמה א"כ במערב כנגד הפתח לא היה מקום המערכה רק אמה על אמה א"כ ודאי אי אפשר שם לסדר רר מערכה אחת דהא הגזרין של המערכה היו אמה על אמה א"כ קשה היכא הוי עביד המערכה של יוה"כ וצ"ע ג:

• אולם יש שהעירו שלהרמב"ם [12]# ניחא, שהרי לא היו לוקחין ממנה גחלים להקטיר הקטרת